

การวิเคราะห์รูปแบบการศึกษาวรรณกรรมคำวของล้านนา Analysis of Khao, Lanna Literature Studies

ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี^{1*} และ กังวล คัชขิมา²

Nuttapong Punjaburi and Kangvol Khatshima

¹ สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, tent_kruthai@hotmail.com

(Thai and Oriental Epigraphy Program Faculty of Archaeology, Silpakorn University)

²คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, kangvol@gmail.com

(Faculty of Archaeology, Silpakorn University)

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการศึกษาวรรณกรรมคำวของล้านนา โดยวิเคราะห์จากวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมคำวด้วยวิธีการต่างๆ จำนวน 15 เรื่อง จากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศไทย ใช้แนวคิดวิธีการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นของ บำหยัน อิ่มสำราญ ผลการศึกษาพบว่าวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมคำวนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ การศึกษาแนวสร้างภาพรวมจำนวน 3 เรื่อง การศึกษาแนวเปรียบเทียบจำนวน 4 เรื่อง การศึกษาเฉพาะเรื่องจำนวน 6 เรื่อง การศึกษาเฉพาะประเด็นจำนวน 2 เรื่อง การศึกษาวรรณกรรมคำวที่ผ่านมาพบว่ามีจำนวนน้อย และมีข้อจำกัดในเรื่องความหลากหลาย เพราะวรรณกรรมคำวขออีกหลายเรื่องอยู่ในรูปแบบเอกสารชั้นต้นที่เป็นตัวอักษรล้านนา และยังไม่ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง อีกทั้งผู้ที่ศึกษาวรรณกรรมไม่สามารถอ่านเอกสารชั้นต้นได้ทุกคน รูปแบบการศึกษาวรรณกรรมคำวที่ควรเกิดขึ้นในอนาคต ควรมีการศึกษาจากเอกสารชั้นต้นมากขึ้น รวมไปถึงการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำวในแต่ละช่วงเวลา และการศึกษาวรรณกรรมคำวร่วมกับศาสตร์ทางดนตรี

คำสำคัญ : การศึกษาวรรณกรรมคำว คำว วรรณกรรมคำวของล้านนา

ABSTRACT

This article aims to analyze Khao, a genre of Lanna literature, based on the related 15 theses in Thailand, focusing on Khao and folklore concepts by Bayan Imsamran. It was found that the studies can be categorized into four groups: three of them are about overall concepts, four of them are comparative studies, six of them are about specific titles, and two of them are about specific issues. There are not many studies about Khao due to limitations, especially on variety of topics, because most of them were written in Lanna alphabets and there is lack of such literacy. For further studies, there should be many more studies from the primary sources, with many more comparative studies in each period of time, as well as studies of Khao along with music.

KEYWORDS: Khao Literature Studies, Khao, Khao Lanna Literature

*Corresponding author, E-mail: tent_kruthai@hotmail.com โทร. 089-9534282

Received: 5 March 2020 / Revised: 11 May 2020 / Accepted: 19 June 2020 / Published online: 28 August 2020

บทนำ

คำว่า เป็นรูปแบบต้นหลักขณรยกรองชนิดหนึ่งของลำนนา ซึ่งสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา (ประคอง นิมนานเหมินท์ และทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2521: 157) หรืออยู่ในช่วงเวลาร่วมสมัยกับยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เรื่องราวที่นิยมนำมาประพันธ์ด้วยต้นหลักขณรยกรองมีความหลากหลาย ทั้งเรื่องชาดก เหตุการณ์บ้านเมือง ตลอดจนเรื่องเฉพาะในโอกาสวาระต่างๆ รูปแบบของเนื้อหาทำให้เกิดการแบ่งประเภทของคำว่าที่แตกต่างกันไป ได้แก่ คำที่แต่งเป็นจดหมายรัก เรียกว่า คำว้ คำว้ที่แต่งเพื่อพำพรรณนาเรื่องราวต่างๆ เรียกว่า คำว้ คำว้ที่แต่งจากเรื่องชาดกสำหรับใช้ขับเป็นทำนองเสนาะในงานประชุมชน เรียกว่า คำว้ คำว้ที่บทขนาดสั้นๆ เรียกว่า คำว้

จากการรวบรวมการศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมที่แต่งด้วยต้นหลักขณรยกรองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่ายังมีจำนวนไม่มากนัก เมื่อเทียบกับการศึกษาวรรณกรรมร้อยกรองประเภทอื่นๆ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่คำว้เป็นต้นหลักขณรยกรองที่ท้องถิ่นภาคเหนือ ซึ่งไม่ถูกจัดให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียนตามหลักสูตรแกนกลาง สำหรับในระดับอุดมศึกษาก็ยังคงมีเพียงบางสถานศึกษาที่มีจัดการเรียนการสอนในรายวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น ในอดีตผู้ที่มีบทบาทในการรวบรวมองค์ความรู้เรื่องคำว้จึงเป็นปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญ เกิดการสร้างเป็นตำราเพื่อเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานให้ผู้สนใจเรียนรู้ได้เกิดความเข้าใจ และตำราเหล่านี้จึงกลายเป็นพื้นฐานของการนำไปสู่การศึกษาในเชิงวิชาการระดับอุดมศึกษา ดังปรากฏการศึกษาลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ ของประคอง นิมนานเหมินท์ เมื่อ พ.ศ.2509 หลังจากนั้นจึงเกิดศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือตามมามากมาย

เหตุผลของการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นนั้นมีหลายประการ มีทั้งการศึกษาเพื่อความตระหนักในคุณค่าของเนื้อหาภาษาของวรรณกรรมที่ศึกษา การศึกษาเพราะมองเห็นความสำคัญของวรรณกรรมท้องถิ่นในอดีตที่มีบทบาทในการสอนให้ชาวบ้านอยู่ในศีลธรรม คลายทุกข์ และผูกพันกับชีวิตชาวบ้าน การศึกษาเพื่อสะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมในอดีต การศึกษาเพราะวรรณกรรมที่ศึกษากำลังถูกละเลย เกรงว่าจะสูญหาย จึงมุ่งอนุรักษ์ด้วยการนำมาศึกษา การศึกษาเพราะวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เคยรุ่งเรืองในดินแดนที่เป็นอยู่อารยธรรมมาก่อน การศึกษาวรรณกรรมเรื่องที่มีความแพร่หลาย จึงมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ที่แพร่หลายไปตามแต่ละถิ่นที่มีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร และประการสุดท้ายคือการศึกษาดำเนินที่กำหนดไว้ แต่ยังไม่ผู้ใดศึกษามาก่อน (บาหยัน อิมสำราญ, 2538: 192-194)

การศึกษาวรรณกรรมคำว้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีเป้าหมายการศึกษาสอดคล้องกับเหตุผลดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่หากจัดแบ่งวิธีการศึกษาวรรณกรรมคำว้ตามแนวหรือวิธีการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น พบว่าบางวิธีการก็มีผู้ใช้เป็นแนวทางการศึกษามากแล้วจำนวนมาก แต่บางวิธีการยังไม่มีผู้ศึกษาตามแนวทางวิธีนั้น บทความนี้จึงเป็นการวิเคราะห์รูปแบบการศึกษาวรรณกรรมคำว้จากอดีตถึงปัจจุบัน ว่ามีการศึกษาในวิธีการใดมาแล้วบ้าง และยังมีประเด็นใดที่สามารถศึกษาเพิ่มเติม สำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาในอนาคตเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์รูปแบบการศึกษาวรรณกรรมคำว้ของลำนนา จะใช้ข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศไทย ที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมคำว้ ซึ่งมีการศึกษามากแล้วจำนวน 15 เรื่อง เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการศึกษาที่ผ่านมา

ว่ามีการศึกษาในรูปแบบใด โดยใช้แนวคิดวิธีการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นของ บาหยัน อิ่มสำราญ (2538) ซึ่งแบ่งวิธีการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นออกเป็น 5 วิธี ได้แก่ การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวสร้างภาพรวม การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวเปรียบเทียบ การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะเรื่อง การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะประเด็น และการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะกลุ่มชน แต่ในการศึกษาวิทยานิพนธ์ทั้ง 15 เรื่อง พบวิธีการศึกษาเพียง 4 วิธี คือ การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวสร้างภาพรวม การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวเปรียบเทียบ การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะเรื่อง และการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะประเด็น จากนั้นนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาวรรณกรรมคำตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามวิธีการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น 5 วิธี พบว่ายังมีการศึกษาอยู่เพียง 4 วิธี คือ การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวสร้างภาพรวม การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวเปรียบเทียบ การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะเรื่อง และการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะประเด็น สำหรับการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะกลุ่มชนยังไม่พบว่ามีการศึกษาด้วยวิธีนี้ ซึ่งการศึกษาทั้ง 4 วิธีที่มีการศึกษามาแล้ว มีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวสร้างภาพรวม

เป็นการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นหลายเรื่อง เพื่อสร้างภาพรวมของวรรณกรรมท้องถิ่นนั้นๆ รวมทั้งการศึกษาสภาพสังคมวัฒนธรรม และลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมในท้องถิ่นนั้น ซึ่งประกอบไปด้วยการกำหนดวรรณกรรม พัฒนาการ ลักษณะ รูปแบบอักษร อักษรวิธี เนื้อหา ฉันทลักษณ์ การศึกษาวรรณกรรมคำตามแนวสร้างภาพรวมมีดังนี้

1.1 ประคอง นิมมานเหมินท์ (2509) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ เมื่อ พ.ศ.2509 การศึกษานี้เน้นเป็นการบุกเบิกของการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคเหนือ ซึ่งประคอง นิมมานเหมินท์ได้ทำการรวบรวมวรรณกรรมสำคัญเรื่องต่างๆ ของล้านนามานำเสนอโดยใช้วิธีการรวบรวมหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วยสมุดข่อย หนังสือที่พิมพ์ด้วยตัวอักษรพื้นเมือง รวมไปถึงหนังสือที่เป็นภาษาพื้นเมืองแต่พิมพ์ด้วยอักษรไทยกลาง หนังสือที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และการสัมภาษณ์นักปราชญ์ผู้รู้ในท้องถิ่น หลังจากนั้นจึงนำเอางานต่างๆ มาจัดแบ่งประเภทตามยุคสมัยจากรุ่นเก่ามาจนถึงรุ่นใหม่และได้อธิบายถึงความสำคัญและเนื้อเรื่องที่ปรากฏ อีกประการหนึ่งที่สำคัญที่ประคอง นิมมานเหมินท์ได้นำเสนอในงานเรื่องนี้คือ การแบ่งประเภทของร้อยกรองภาคเหนือ ซึ่งในยุคนี้ผู้ที่เริ่มศึกษาและได้นำมาสร้างหลักเกณฑ์คือสิงฆะ วรรณสัย ได้เขียนหนังสือชื่อ “หลักกวีนิพนธ์ล้านนาไทย” โดยประคอง นิมมานเหมินท์ได้ใช้งานเล่มนี้เป็นหลักในการศึกษา ซึ่งมีการแบ่งคำประพันธ์ร้อยกรองภาคเหนือออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ คำว กาพย์ ขอ ครรโลง หรือโคลง และร่าย ในบทความนี้จะกล่าวถึงเพียงการศึกษาร้อยกรองประเภทคำเท่านั้น

1.2 เสนหา บุญยักษ์ (2517) ได้ทำการศึกษาเรื่องวรรณกรรมคำของภาคเหนือ เมื่อ พ.ศ.2517 โดยมุ่งเน้นศึกษาคำประพันธ์ร้อยกรองประเภทคำเท่านั้น การศึกษาเรื่องนี้มีระยะเวลาห่างจากการศึกษาของประคอง นิมมานเหมินท์ เป็นเวลา 8 ปี ดังนั้นจึงมีการใช้ข้อมูลการศึกษาของประคองมาเป็นพื้นฐาน ตลอดงานเขียนที่ปราชญ์ท้องถิ่นได้เขียนไว้ก่อนหน้านี้ ได้แก่ หลักเกณฑ์การแต่งคำว ของสิงฆะ วรรณสัย และประวัติและวรรณคดีล้านนา ของมณี พยอมยงค์

เสนหา ได้รวบรวมหนังสือคำวในช่วง พ.ศ.2494 – 2512 ที่พิมพ์ด้วยอักษรไทยกลางที่โรงพิมพ์เจริญเมือง ของนายเมืองใจ ชัยนิลพันธ์ และร้านประเทืองวิทยาของนายประเทือง เภาวัฒนาสุข จำนวน 22 เรื่องมาทำการศึกษา โดยมุ่งเน้นศึกษาในประเด็นเนื้อเรื่องของคำวเรื่องต่างๆ ลักษณะคำประพันธ์ และคุณค่าด้านวรรณศิลป์ ทั้งนี้เสนหาเลือกที่จะไม่

ตรวจสอบเนื้อหาข้อความดังกล่าวกับต้นฉบับที่เขียนด้วยอักษรล้านนา โดยให้เหตุผลว่าต้นฉบับเหล่านั้นหาได้ยากในขณะที่เขา
ทำการศึกษา อีกทั้งความข้อผิดพลาดที่เกิดจากการถ่ายถอดตัวอักษรจากอักษรล้านนาเป็นอักษรไทยกลางเป็นสิ่งที่อยู่
นอกเหนือจากการศึกษาของเขา

1.3 มะลิวัลย์ บุรณพัฒนา (2530) ได้ทำการศึกษาวรรณกรรมคำอ้อทางวิทยุภาคเหนือ เมื่อ พ.ศ.2530 โดยมุ่งเน้น
ศึกษาคำอ้อที่เป็นเอกสารต้นฉบับที่มีผู้แต่งได้ส่งไปรวมในรายการคำอ้อทางสถานีวิทยุในเขต 8 จังหวัดภาคเหนือ ในช่วงปี
พ.ศ.2512-2527 มะลิวัลย์ได้รวบรวมเอกสารคำอ้อจากรายการวิทยุของนายอำนวย กล้าพัต และนางเรไร ไชยวงศ์ ส่วนของ
นางรำพรรณ อินทวงศ์ ได้ใช้หนังสือคำอ้อที่เป็นสำนวนขณะการประกวด ซึ่งนางรำพรรณได้รวบรวมจากรายการวิทยุของตน
ทางสถานีวิทยุ ว.ป.ถ.2 และร้านประเทืองวิทยา จังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดพิมพ์จำหน่าย เมื่อ พ.ศ.2512 งานของมะลิวัลย์ นับได้
ว่ามีความแตกต่างจากการศึกษาวรรณกรรมคำอ้อในอดีตที่เน้นนำเสนอเรื่องราวทางพุทธศาสนา เนื่องจากมะลิวัลย์ได้นำเอา
วรรณกรรมคำอ้อยุคหลัง พ.ศ.2500 มาทำการศึกษา ซึ่งเรื่องราวที่ปรากฏในวรรณกรรมคำอ้อมัยนี้จะเน้นการบอกเล่าเรื่องราว
สภาพจริงเพื่อให้เห็นถึงลักษณะสภาพสังคม วิถีชีวิต ค่านิยมในช่วงเวลานั้น อีกทั้งเป็นช่วงเวลาที่ยกเลิกการเขียน
อ่านภาษาไทยกลางได้อย่างคล่องแคล่ว และการใช้อักษรล้านนาแทบจะหมดบทบาทการใช้งานไปแล้วในยุคสมัยนี้ จึงทำให้
ต้นฉบับการเขียนคำอ้อทั้งหมดเป็นตัวอักษรไทยกลาง การศึกษาของมะลิวัลย์นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการรวบรวม
เอกสารคำอ้อในยุคหลัง พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ซึ่งสามารถใช้ต่อยอดในการศึกษาพัฒนาการของวรรณกรรมคำอ้อจากอดีตสู่
ปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

2. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวเปรียบเทียบ

การศึกษาด้วยวิธีการนี้ ทำให้เกิดความเข้าใจในลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างของวรรณกรรมท้องถิ่น ทำให้
มองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่น โดยวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่มีการศึกษาแนวเปรียบเทียบส่วนมาก นิยมศึกษา
ระหว่างวรรณกรรมล้านนากับวรรณกรรมอีสาน หรืออาจมีการนำเอาสำนวนของชนชาติไทมาร่วมศึกษาด้วย เช่น วรรณกรรม
ไทลื้อ ไทเขิน เป็นต้น การศึกษาแนวเปรียบเทียบที่ผ่านมามีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาที่มาของวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
ศึกษาความเหมือนและความต่าง ดูการปรับเปลี่ยนวรรณกรรมท้องถิ่นที่รับจากถิ่นอื่น ศึกษาการแพร่กระจาย ศึกษาอิทธิพล
ของวรรณกรรมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาสัมพันธ์ภาพระหว่างศาสตร์ต่างๆ กับวรรณกรรม (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนา
กุล, 2555: 33) ทั้งนี้หากแบ่งวิธีการศึกษาแนวเปรียบเทียบสามารถแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาเปรียบเทียบ
วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องเดียวกันในถิ่นเดียวกัน การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องเดียวกันแต่คนละถิ่น การศึกษา
เปรียบเทียบวรรณกรรมท้องถิ่นของกลุ่มชนชาติไท การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมท้องถิ่นในเชิงคติชนวิทยา และการเลือก
ศึกษาประเด็นทางสังคมบางประเด็นที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่น สำหรับการศึกษาวรรณกรรมคำอ้อแนวเปรียบเทียบที่ผ่าน
มาพบว่ามีการใช้วิธีการศึกษาใน 3 รูปแบบแรก ส่วนอีก 2 รูปแบบหลัง ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องเดียวกันในถิ่นเดียวกัน

เป็นการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องเดียวกัน และเลือกสำนวนที่แตกต่างกันไปในพื้นที่นั้นมาศึกษา เพื่อให้เห็น
ถึงความเหมือนและความต่าง การศึกษาในลักษณะนี้พบในงานวิทยานิพนธ์ของอุดม รุ่งเรืองศรี

อุดม รุ่งเรืองศรี (2516) ได้ศึกษาวรรณกรรมเรื่องหงส์หินของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อ พ.ศ.2516 โดยมุ่งเน้นศึกษาคำขอ
เรื่องหงส์หินสำนวนที่เจ้าสุริยวงศ์เป็นผู้แต่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างดีในท้องถิ่น แต่ยังไม่มีการศึกษาในทางวิชาการมาก่อน เนื่องจาก

คำขอเรื่องหงส์หินมีหลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับก็มีการบันทึกที่ผิดเพี้ยนกันไป อุดมจึงได้ศึกษาและนำเสนอว่าฉบับใดสมควรที่จะยึดเป็นมาตรฐาน โดยอุดมได้รวบรวมเอกสารในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูนเพื่อสืบหาเรื่องคำขอหงส์หิน คำธรรมเนียมหงส์ผาค่า โคลงหงส์ผาค่า รวมทั้งคัมภีร์ใบลานเรื่องสักกทีปนีซึ่งเป็นที่มาของเรื่องหงส์หินหรือหงส์ผาค่า อุดมได้รวบรวมต้นฉบับทั้งที่เป็นคัมภีร์ใบลาน หนังสือที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรล้านนาและอักษรไทยกลาง

อุดมได้นำคำขอเรื่องหงส์หินสำนวนเจ้าสุริยวงศ์ พ.ศ.2460 พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงประเทศเจริญ เชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในความครอบครองของอาจารย์มณี พยอมยงค์ นำมาถ่ายถอดจากอักษรล้านนาให้เป็นอักษรไทยกลาง โดยคงรูปการสะกดและประสมอักษรเหมือนต้นฉบับทุกประการ จากนั้นจึงได้นำเอาคำขอเรื่องหงส์หินฉบับพระยาโลมาวิสัยมาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อจำแนกข้อแตกต่างระหว่างทั้งสองฉบับ รวมทั้งการนำเอาโคลงหงส์ผาค่ามาเปรียบเทียบเพื่อค้นหาข้อที่นำสังเกตที่ปรากฏในฉบับอันประกอบไปด้วย จุดประสงค์ในการแต่ง ที่มาของเรื่อง การดำเนินเรื่องและรายละเอียดในแต่ละตอนของเรื่อง การใช้ศัพท์ และการใช้พรรณนาโวหาร

2.2 การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องเดียวกันแต่คนละถิ่น

เป็นการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องเดียวกัน แต่เลือกสำนวนต่างท้องถิ่นกันมาศึกษา เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างในงานวรรณกรรมของแต่ละท้องถิ่น ตลอดจนเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ว่ามีอะไรที่เป็นลักษณะร่วมและแตกต่างกัน การศึกษาวรรณกรรมคำในลักษณะนี้ที่ผ่านพบว่ามวิทยานิพนธ์ของจิราวดี เงินแถบ และสุภาวดี เพชรเกต

2.2.1 จิราวดี เงินแถบ (2537) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องหงส์หินฉบับอีสานและล้านนา เมื่อ พ.ศ.2537 โดยมุ่งเน้นศึกษาเปรียบเทียบธรรมเนียมการแต่งและคุณค่าในด้านวรรณศิลป์ ตลอดจนเปรียบเทียบโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ฉาก ตัวละคร แก่นของเรื่อง นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ สภาพของสองท้องถิ่น แนวคิดทางด้านศาสนา และศึกษาลักษณะตัวอักษรและอักขรวิธีที่ปรากฏในวรรณกรรม จิราวดีใช้เอกสารในการศึกษาได้แก่ เรื่องหงส์หินฉบับอักษรธรรมอีสาน ต้นฉบับใบลานของวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 5 ผูก ส่วนสำนวนล้านนาใช้คำขอเรื่องหงส์ผาค่าของพระยาโลมาวิสัย จิราวดีได้อธิบายภูมิหลังของวรรณกรรมเรื่องหงส์หินของอีสานและล้านนาทั้งในเรื่องประวัติผู้แต่ง ปีที่แต่ง ลักษณะฉันทลักษณ์ของคำ โดยอ้างอิงมาจากการศึกษาที่มีมาก่อนหน้าคือ เสนหา บุญยรักษ์ ประครองนิมมานเหมินท์ และมณี พยอมยงค์ และอธิบายลักษณะฉันทลักษณ์ของหงส์หินสำนวนอีสาน โดยอ้างอิงจากการศึกษาของแจ่มจันทร์ สุวรรณวงศ์ ในส่วนของลักษณะตัวอักษรและอักขรวิธี จิราวดีได้นำเสนอรูปแบบของอักษรธรรมอีสานทั้งรูปพยัญชนะ สระ ตัวเลข เครื่องหมาย และอักขรวิธีพิเศษ แต่รูปแบบของอักษรธรรมล้านนา จิราวดีไม่ได้กล่าวไว้ เนื่องจากเอกสารที่ใช้ในการศึกษาได้รับการปริวรรตเป็นอักษรไทยกลางแล้ว การวิเคราะห์และเปรียบเทียบในเชิงวรรณกรรม กล่าวถึงธรรมเนียมในการแต่งวรรณกรรม ลักษณะของเรื่อง แก่นของเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก อนุภาค การประเมินค่าในเชิงสุนทรียภาพ การวิเคราะห์และเปรียบเทียบในเชิงสังคม กล่าวถึงความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม สภาพสังคม และหลักธรรมคำสอน

2.2.2 สุภาวดี เพชรเกต (2557) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพระอภัยมณีฉบับล้านนากับพระอภัยมณีฉบับสุนทรภู่ เมื่อ พ.ศ.2557 โดยมุ่งเน้นศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีทั้งสองฉบับ และศึกษาคุณค่าของวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี สุภาวดีใช้เอกสารในการศึกษา ได้แก่ คำขอเรื่องพระอภัยมณีของพระยาพรหมโวหาร พระอภัยมณีชาตฉบับวัดบ้านเอื้อมแต่งรูปแบบร้อยแก้ว พระอภัยมณีชาตฉบับวัดน้ำทิ้งแต่งในรูปแบบร้อยแก้ว พระอภัยมณีฉบับสุนทรภู่แต่งในรูปแบบกลอนนิทาน สุภาวดีได้ศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีฉบับล้านนา

ประกอบไปด้วยฉันทลักษณ์และรูปแบบคำประพันธ์ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก ภาษาและสำนวนโวหาร นอกจากนี้ยังได้ศึกษาคุณค่าทางวรรณคดีได้แก่ ความงามทางวรรณศิลป์ และสังคมวัฒนธรรม

การศึกษาของสุภาวดีจึงเป็นการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องเดียวกันระหว่าง 2 ภาค คือภาคเหนือกับภาคกลาง โดยของภาคเหนือนั้นสุภาวดีได้ศึกษาจากเอกสารที่ได้ปริวรรตจากอักษรล้านนาเป็นอักษรไทยแล้ว และการศึกษาวรรณกรรมเปรียบเทียบที่ใช้สำนวนล้านนามาร่วมเปรียบเทียบ ส่วนมากมักจะพบว่าเป็นการเปรียบเทียบกับภาคอีสาน เนื่องจากทั้งสองภูมิภาคมีการส่งอิทธิพลทางภาษาและวัฒนธรรมต่อกัน แต่สำหรับเรื่องพระอภัยมณีนั้นพบว่ามีความแตกต่างจากกรณีอื่นๆ ที่ผ่านมา เนื่องจากการนำเอาเรื่องพระอภัยมณีจากภาคกลางมาสู่ล้านนานั้น ไม่ได้รับส่งด้วยอิทธิพลทางภาษาและวัฒนธรรมแบบล้านนากับอีสาน แต่พระอภัยมณีฉบับล้านนานั้นเกิดขึ้นจากความประสงค์ของชนชั้นปกครองซึ่งในยุคสมัยนั้นอิทธิพลภาษาไทยกลางได้ส่งไปยังภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศ แม้แต่ในภาคเหนือก็ต้องรับอิทธิพลนี้ของสยาม และชนชั้นปกครองภาคเหนือก็มองว่าเป็นความทันสมัยอย่างหนึ่งที่ควรรับเข้ามา จึงทำให้เกิดการส่งอิทธิพลทางวรรณกรรมในลักษณะนี้โดยนำเอาเรื่องจากภาคกลางมาแต่งด้วยภาษาถิ่น และฉันทลักษณ์แบบท้องถิ่น

2.3 การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมท้องถิ่นของกลุ่มชนชาติไท

การศึกษาในลักษณะนี้จะมีลักษณะคล้ายกับวิธีการก่อนหน้านี้ เพียงแต่มีการนำเอกสารของชนชาติไทมาร่วมศึกษาด้วย เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ในกลุ่มชนชาติไทซึ่งมีทั้งที่อยู่ในเขตประเทศไทย และนอกประเทศ การศึกษาวรรณกรรมคำที่ผ่านมามีการศึกษาในลักษณะนี้คือวิทยานิพนธ์ของสดศรี ดอนน้อย

สดศรี ดอนน้อย (2539) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องกำกาดำ ฉบับล้านนา อีสาน และไทเขิน เมื่อพ.ศ. 2539 โดยมุ่งเน้นศึกษาในด้านเนื้อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ลักษณะ และพฤติกรรม โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบจากวรรณกรรมเรื่องกำกาดำ 3 ฉบับ โดยฉบับล้านนาใช้วรรณกรรมคำขอเรื่องเจ้ากำกาดำกับนางพิมพานันจั่ว ต้นฉบับเป็นตัวพิมพ์อักษรล้านนา ของโรงพิมพ์อเมริกัน จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2476 ฉบับอีสานใช้เรื่องกำกาดำฉบับวัดนาทม จังหวัดสกลนคร แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภท โคลงสาร บันทึกลงในใบลานด้วยตัวอักษรไทยน้อย ไม่ปรากฏปีที่จาร และฉบับไทเขินแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทคำขอ อยู่ในรูปหนังสือจำนวน 67 หน้า พิมพ์ด้วยตัวอักษรไทเขินที่โรงพิมพ์เขมรัฐ ภูพานประเทศพม่า

สดศรีได้นำเอาวรรณกรรมเรื่องกำกาดำทั้ง 3 ฉบับมาถ่ายทอดให้เป็นอักษรไทยกลาง และศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน ความคล้าย ความต่างของทั้ง 3 ฉบับ โดยกล่าวถึงลักษณะคำประพันธ์ที่ปรากฏได้แก่ คำขอและกลอนสาร การเปรียบเทียบในด้านวรรณกรรมได้กล่าวถึงการเปรียบเทียบเนื้อเรื่องย่อ แก่นเรื่อง โครงเรื่อง การลำดับเนื้อเรื่อง ลักษณะและบทบาทของตัวละคร ส่วนการเปรียบเทียบลักษณะทางสังคมกล่าวถึงการเปรียบเทียบสถานภาพของบุคคล ความเชื่อ และพิธีกรรมที่ปรากฏในเรื่อง

3. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะเรื่อง

การศึกษาในลักษณะนี้มุ่งเน้นเจาะลึกวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง โดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้น ทำการปริวรรตถ่ายทอดเป็นอักษรไทยกลาง ศึกษาอักขรวิธี ศึกษาเชิงประวัติ ศึกษาในเชิงวรรณศิลป์ ได้แก่ ความเป็นมา จุดมุ่งหมายในการแต่ง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก ฉันทลักษณ์ สุนทรียภาพ และศึกษาภาพสะท้อนสังคมด้วยการศึกษาวรรณกรรมคำที่ผ่านมามีการศึกษาเฉพาะเรื่องมากกว่าวิธีการอื่น โดยมีขอบเขตของเนื้อหาที่ชัดเจน ใช้

วรรณกรรมเรื่องนั้นๆ เป็นศูนย์กลาง แล้ววิเคราะห์องค์ความรู้รอบด้านที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเรื่องนั้น สำหรับการศึกษา
วรรณกรรมค่าเฉพาะเรื่องที่ผ่านมามีดังนี้

3.1 ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์ (2517) ได้ศึกษาคำขอเรื่องเจ้าสุวัตร นางบัวคำ เมื่อพ.ศ.2517 โดยมุ่งเน้นศึกษาที่มาของ
เรื่อง ผู้แต่ง ตลอดจนศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์ ฉัตรยุพาได้ศึกษาจากเอกสารประเภทสมุดข่อยและใบลาน ซึ่งมีทั้งสำนวน
ร้อยแก้ว พ.ศ.2421 และสำนวนร้อยกรองประเภทคำขอ พ.ศ.2451 โดยได้ปริวรรตจากอักษรล้านนาเป็นอักษรไทยกลาง
อีกทั้งได้สัมภาษณ์ผู้รู้ทางวรรณกรรมล้านนาเพื่อศึกษาที่มาของเรื่อง ผู้แต่งหรือข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่ง ฉัตรยุพาใช้วิธี
การศึกษาโดยการเปรียบเทียบระหว่างสำนวนร้อยแก้วและสำนวนร้อยกรองให้อยู่ในรูปแบบตาราง ในด้านวรรณคดีวิจารณ์
ฉัตรยุพาได้ศึกษาความไพเราะ ภาพพจน์ อารมณ์ จินตนาการ และในด้านสังคมได้ศึกษาในเรื่องความเชื่อ โสยศาสตร์ ประเพณี
ล้านนา การขอ การแต่งกาย การต้อนรับแขก การใส่ผีเสื้อผืน ประเพณีปอย การละเล่นต่างๆ และสุภาษิตสอนสตรี

3.2 พระครูสถิตจิตตสังวร (2545) ได้ศึกษาวิเคราะห์คร่าวๆ คำสอนเจ้าราช เมื่อพ.ศ.2545 โดยมุ่งเน้นศึกษา
วิเคราะห์เนื้อหา ลักษณะการนำเสนอและแนวคิดของคร่าวๆ คำสอนเจ้าราช การศึกษานี้มีเอกสารเกี่ยวข้องจำนวน 10 ฉบับ
เป็นเอกสารที่มีการคัดลอกต่อกันมา อยู่ในช่วงปี พ.ศ.2436 - 2533 ทุกฉบับบันทึกด้วยตัวอักษรล้านนาและนำมาปริวรรตเป็น
อักษรไทยกลาง แต่เลือกใช้ฉบับหลักในการศึกษาคือฉบับวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ซึ่งมีความสมบูรณ์ที่สุด ส่วนฉบับ
อื่นใช้ร่วมประกอบการวิเคราะห์ พระครูสถิตจิตตสังวรได้วิเคราะห์เนื้อหาจากฉบับต่างๆ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน เพื่อ
เปรียบเทียบกัน จึงได้พบทั้งเนื้อหาหลักที่พ้องกันในทุกฉบับ เนื้อหาที่พ้องกันในบางฉบับ เนื้อหาที่ปรากฏเฉพาะในฉบับวัดพระ
ธาตุหริภุญชัยฯ และเนื้อหาที่พ้องกันเพียง 2 ฉบับ ในการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอได้มีการเปรียบเทียบชื่อเรื่องจากเอกสาร
ทั้ง 10 ฉบับ ซึ่งมีชื่อที่แตกต่างกันไป แต่พบคำว่า เจ้าราช ถึง 8 ฉบับ นอกจากนี้ยังได้นำเสนอรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ใช้ในการ
แต่ง คือฉันทลักษณ์คำโดยอ้างอิงรูปแบบจากการศึกษาของทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนากุล รวมทั้งการวิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษา
ทั้งการส่งสัมผัส การใช้คำซ้อน การซ้ำคำ การใช้คำเรียกขานแบบนามนัยและสมพจน์ และกลวิธีการสอนที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง
ประกอบไปด้วย การอ้างผู้กล่าวคำสอน การสอนโดยตรงและชี้แนะ การสอนโดยแนะให้คิด และการสอนโดยใช้ความเปรียบ

3.3 พระสมชาติ ฐิตปัญโญ (2546) ได้ศึกษาจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาเรื่องอ้าย
ร้อยชอต เมื่อ พ.ศ.2546 โดยมีจุดมุ่งเน้นศึกษาหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาและวิเคราะห์บทบาทของตัวละครใน
วรรณกรรมล้านนาเรื่องอ้ายร้อยชอต โดยใช้วรรณกรรมเรื่องอ้ายร้อยชอต ฉบับร้านประเทืองวิทยา เป็นเอกสารในการศึกษา
เมื่อศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในเรื่องแล้วได้นำเอามาสอบทานกับหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย พระสมชาติได้แบ่งหลักจริยธรรมที่ได้จากการศึกษาในเรื่องเป็น เบญจศีลและเบญจธรรม กุศล
กรรมบท10 มรรคมีองค์8 ทิศหก และหลักจริยธรรมอื่นๆ นอกจากนี้พระสมชาติยังศึกษาถึงความเป็นมาของกำเนิดและ
พัฒนาการคำขอ จุดมุ่งหมาย การเล่าคำว ทำนองการเล่าคำว และหลักเกณฑ์ในการแต่งคำว ซึ่งเป็นการอ้างอิงจากการศึกษา
ที่ผ่านมาของเสนาหา บุญรักษ์ อุดม รุ่งเรืองศรี มณี พยอมยงค์

3.4 นิตยา มูลปิ่นใจ (2549) ได้ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมคร่าวๆ 700 ปีเมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.2549 โดย
มุ่งเน้นศึกษาคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์และเชิงสังคมของวรรณกรรมคร่าวๆ 700 ปีเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผลงานประพันธ์ของ
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ มณี พยอมยงค์ ประกอบไปด้วยคำประพันธ์ร้อยกรองประเภทคำว โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ
โคลงสี่สุภาพ กาพย์ยานี กาพย์สุรางคนางค์ และร่าย นิตยาได้ศึกษารายละเอียดรูปแบบคำประพันธ์ การวางโครงเรื่อง การเปิด
เรื่อง การดำเนินเรื่อง การจบเรื่อง รวมทั้งวิเคราะห์ในเรื่องเสียงและความหมาย ที่มีทั้งการเล่นเสียงสัมผัส การซ้ำคำ ซ้อนคำ
คำสัทพจน์ คำอุปมาสัท ตลอดจนวิเคราะห์โวหารที่ปรากฏในเรื่อง ทั้งที่เป็นโวหารตรง โวหารแบบเปรียบเทียบ

3.5 พระสมพงษ์ วชิรเมธี (2556) ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอร้องเรื่องจันทะมา เมื่อ พ.ศ.2556 โดยมุ่งเน้นศึกษาหลักพุทธธรรมและวิถีชีวิตคนล้านนาที่ปรากฏในคำขอร้องเรื่องจันทะมา โดยใช้คำขอร้องเรื่องจันทะมา ฉบับร้านประเทืองวิทยา เป็นเอกสารในการศึกษา เมื่อศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในเรื่องแล้วได้นำเอามาสอบทานกับหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสมพงษ์ได้แบ่งหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคำขอร้องเรื่องจันทะมาออกเป็น หลักศีล หลักกรรม หลักความไม่ประมาท หลักการแสดงความเคารพ หลักการยึดมั่นสัจจะ หลักการเสียสละ หลักความกตัญญู หลักความรักความเมตตา หลักทศพิธราชธรรม ส่วนการวิเคราะห์วิถีชีวิตคนล้านนาที่ปรากฏในเรื่อง แบ่งออกเป็นด้านการดำเนินชีวิต ด้านวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม ด้านความเชื่อ การสวดแทรกแนวคิดปรัชญาชีวิตของสังคม การเป็นเครื่องมือควบคุมทางสังคม ความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม

3.6 ณัฐพงษ์ ปัญญา (2557) ได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำขอร้องเรื่องเศรษฐีหัวเวียง เมื่อ พ.ศ.2557 โดยมุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์ในเชิงวรรณศิลป์ การวิเคราะห์ในเชิงสังคม อีกทั้งเป็นการเผยแพร่วรรณกรรมคำขอร้องเรื่องเศรษฐีหัวเวียงให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ณัฐพงษ์ใช้เอกสารต้นฉบับในการศึกษาเพียง 1 ฉบับซึ่งเป็นเพียงฉบับเดียวที่พบว่าแต่งในรูปแบบคำประพันธ์คำขอ เป็นเอกสารพับसानทีกด้วยอักษรธรรมล้านนา โดยถ่ายทอดจากอักษรล้านนาเป็นอักษรไทย ส่วนฉบับอื่นๆที่พบนั้นอยู่ในรูปแบบคำประพันธ์แบบคำธรรมซึ่งมีลักษณะคล้ายกับร้อยยาว

ณัฐพงษ์ได้ศึกษาลักษณะทั่วไปของเอกสาร โดยวรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่แต่งแต่อย่างใด ณัฐพงษ์จึงได้ทำการวิเคราะห์ผู้แต่งโดยใช้การเปรียบเทียบลักษณะสำนวนภาษาจากคำขอร้องอื่น โดยเปรียบเทียบจากการใช้คำ วลี คำศัพท์เฉพาะที่ไม่ค่อยปรากฏทั่วไป จึงสามารถสรุปว่าผู้แต่งเป็นใคร นอกจากนั้นแล้วณัฐพงษ์ยังได้วางรูปแบบต้นลักษณ์ของวรรณกรรมคำขอร้องซึ่งต่างจากการศึกษาที่ผ่านมาในอดีต กล่าวถึงในเรื่องเสียงวรรณยุกต์บังคับซึ่งเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นเหนือมีจำนวน 6 เสียง ต่างจากภาษาไทยกลางซึ่งมีเพียง 5 เสียง ณัฐพงษ์จึงเลือกใช้ตัวเลข 1-6 เป็นสัญลักษณ์แทนการใช้รูปวรรณยุกต์เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในเรื่องบัญญัติของต้นลักษณ์

4. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะประเด็น

การศึกษาในลักษณะนี้มุ่งเน้นศึกษาวรรณกรรมประเภทใดประเภทหนึ่ง ของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยวิเคราะห์เจาะลึกลงไปในพื้นที่ใดประเด็นหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น โลกทัศน์ จริยศาสตร์ สัญลักษณ์ สตรี วิถีชีวิตและค่านิยม การแพร่กระจาย บทบาทหน้าที่ เป็นต้น การศึกษาเฉพาะประเด็นมักมีขอบเขตเนื้อหาวรรณกรรมมากกว่า 1 เรื่อง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์หาประเด็นที่ต้องศึกษานั้น งานในลักษณะนี้ปรากฏในวิทยานิพนธ์ของจุฑามาศ มีชูवास และภักพล คำน้อย

4.1 จุฑามาศ มีชูवास (2549) ได้ศึกษาการเชื่อมโยงความในวรรณกรรมคำขอร้องภาคเหนือ เมื่อพ.ศ.2549 โดยมุ่งเน้นศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงความ จุฑามาศได้ศึกษาจากเอกสารคือวรรณกรรมคำขอร้องจำนวน 10 เรื่อง ซึ่งตีพิมพ์เป็นภาษาถิ่นเหนือด้วยตัวอักษรไทยกลาง จัดจำหน่ายโดยโรงพิมพ์เจริญเมือง และร้านประเทืองวิทยา ประกอบไปด้วย เรื่องกำกาดำ จันทะมา ช้างโพงนางหม่อม นกกระจาป วงศ์สวรรค์ วรรณพราหมณ์ สุทนต์ สุวรรณหอยสังข์ หงส์หิน อ้ายร้อยยอด

จุฑามาศยังได้ปริทัศน์ความเป็นมาของวรรณกรรมคำขอร้องภาคเหนือ รวมไปถึงวัตถุประสงค์ในการสร้าง ความนิยม จารีตนิยม รูปแบบต้นลักษณ์ โดยอ้างอิงจากการศึกษาเดิมที่มีผู้ศึกษามาก่อนหน้านี้แล้ว ผลการเชื่อมโยงความที่ปรากฏในการศึกษาค้นคว้าได้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ อย่างแรกคือ การเชื่อมโยงความโดยการอ้างอิง แทนที่ และการละ ต่อมาคือ การเชื่อมโยงความโดยการซ้ำ การใช้คำที่มีความหมายสัมพันธ์กันในวรรณกรรมคำขอร้องภาคเหนือ และสุดท้ายคือลักษณะการ

เชื่อมโยงความโดยใช้คำเชื่อมในวรรณกรรมภาคเหนือ จุฬามาแนะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการยกเอาบทคำขอมาแนะนำแล้วขีดเส้นคำที่แสดงถึงการเชื่อมโยงความ

4.2 ภัคพล คำหน้อย (2561) ได้ศึกษาภาพลักษณ์เจ้าเมืองในวรรณกรรมคำขอ เมื่อ พ.ศ.2561 โดยมุ่งเน้นศึกษาภาพลักษณ์เจ้าเมืองในวรรณกรรมคำขอและปัจจัยที่ผลต่อการสร้างภาพลักษณ์เจ้าเมืองในวรรณกรรมคำขอ ภัคพลได้ศึกษาจากเอกสารคือหนังสือคำขอที่ตีพิมพ์ออกมาเป็นภาษาไทยกลางจำนวน 14 เรื่อง ได้แก่เรื่อง ก้ากาค่า จันตะมา เจ้าสุวัตรช้างโพนางผมหอม ชิวหาลิ้นคำ นกกระจาบ บัระวงศ์หงส์อำมาตย์ วงศ์สุวรรณ วรณพราหมณ์ สุทนต์ สุวรรณหอยสังข์ สุวรรณเมฆะหมาขนคำ หงส์หิน อ้ายร้อยชอด โดยเลือกศึกษาเฉพาะภาพลักษณ์ของตัวละครที่เป็นเจ้าเมืองที่ดีเท่านั้น ภัคพลได้สรุปเรื่องย่อของวรรณกรรมคำขอทั้ง 14 เรื่องให้เข้าใจเป็นเบื้องต้น

อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวรรณกรรมคำขอตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันตามวิธีการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น พบว่ายังมีการศึกษาอยู่เพียง 4 วิธีสำหรับวิธีที่ยังไม่พบว่ามีการศึกษาคือ การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะกลุ่มชน ที่มุ่งศึกษาเพียงกลุ่มชนนั้นๆ ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการศึกษาดังกล่าวเป็นการใช้กลุ่มชนเป็นขอบเขตของการศึกษา โดยศึกษาวรรณกรรมภาพรวมของกลุ่มชนว่าปรากฏในรูปแบบใดอยู่บ้าง ซึ่งกลุ่มชนดังกล่าวอาจไม่ปรากฏวรรณกรรมคำอยู่ในกลุ่มชนนั้นก็ได้ และวิธีนี้ยังเป็นการศึกษาในเชิงคติชนวิทยาเกี่ยวกับกลุ่มชนด้วย แต่การศึกษาวรรณกรรมคำ เป็นการใช่วรรณกรรมคำเป็นตัวกำหนดขอบเขตการศึกษา จึงทำให้ไม่พบการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าว

สถานภาพของการศึกษาวรรณกรรมคำที่ผ่านมายังพบว่ามีการศึกษาไม่มากนัก ทั้งนี้เกิดจากการรู้จักวรรณกรรมคำเรื่องต่างๆ ยังมีเพียงจำนวนจำกัด ทั้งที่มีผู้ประพันธ์อยู่มากมาย แต่ปัญหาอย่างหนึ่งคือไม่ได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย วรรณกรรมคำในอดีตถูกบันทึกไว้ในเอกสารโบราณประเภทพิสา ใบลาน ซึ่งอาจจะสูญหายไปตามกาลเวลา แต่ยังคงมีวรรณกรรมคำเพียงบางส่วนที่ได้รับการเผยแพร่และเป็นที่รู้จักของคนภาคเหนือ โดยการเกิดขึ้นของโรงพิมพ์มิชชันนารีคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนที่จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดการตีพิมพ์วรรณกรรมคำตามมาในภายหลัง จึงทำให้วรรณกรรมคำเหล่านั้นได้รับการเผยแพร่ หลังจากนั้นนายเมืองใจ ชัยนิลพันธุ์ได้ซื้อกิจการโรงพิมพ์ต่อจากมิชชันนารีและพิมพ์วรรณกรรมคำจำหน่าย อีกทั้งยังว่าจ้างกวีท้องถิ่นผู้ที่มีความสามารถในการแต่งคำได้แต่งเรื่องใหม่อีกจำนวนหนึ่งขึ้นมา ซึ่งก็เป็นเพียงเรื่องที่คนให้ความนิยม โดยการพิมพ์แต่ละเรื่องก็ต้องพิจารณาถึงผลลัพธ์ต่อธุรกิจกิจการโรงพิมพ์ของตนด้วย อย่างไรก็ตามความนิยมในการอ่านวรรณกรรมคำเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วหมดความนิยมไป เนื่องจากอิทธิพลของสื่อเทคโนโลยีความบันเทิงสมัยใหม่ได้เข้ามาแทนที่ ทั้งนี้ยังมีวรรณกรรมคำอีกจำนวนหลายเรื่องที่ไม่เป็นที่รู้จัก จึงทำให้สถานภาพการศึกษาวรรณกรรมคำที่ผ่านมา ยังคงจำกัดและวนเวียนอยู่ในขอบเขตข้อมูลเดียวกัน ดังปรากฏในวิทยานิพนธ์หลายเรื่องที่ใช้ข้อมูลในการศึกษาคือ วรรณกรรมคำที่จำหน่ายจากร้านประเทืองวิทยา หรือโรงพิมพ์อเมริกัน เช่น วิทยานิพนธ์เรื่องวรรณกรรมคำของภาคเหนือ ของเสนาหา บุญรักษ์ จริยธรรมพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนา เรื่องอ้ายร้อยชอด ของพระสมชาติ ฐิติปัญญา การเชื่อมโยงความในคำขอภาคเหนือ ของจุฬามา มีชวาส หรือภาพลักษณ์เจ้าเมืองในวรรณกรรมคำขอ ของภัคพล คำหน้อย

ประการต่อมา วรรณกรรมคำอีกมากมายที่ยังไม่ได้รับการเผยแพร่อยู่ในรูปของเอกสารโบราณ ซึ่งเอกสารเหล่านี้ผู้ฝังได้ถ่ายทอดไม่เก็บรักษาไว้อย่างดี เมื่อ พ.ศ.2517 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้มีโครงการความร่วมมือไทย-เยอรมัน (สิงหะวรรณสัย, 2523: 25-26)) เพื่อสำรวจเอกสารโบราณในเขตภาคเหนือ และได้ทำการถ่ายภาพไว้ในรูปของไมโครฟิล์ม แต่

วรรณกรรมคำที่อยู่ในเอกสารเหล่านั้นก็บันทึกด้วยตัวอักษรล้านนา ซึ่งคนปัจจุบันไม่สามารถอ่านออกได้ทุกคน เรื่องนี้จึงกลายเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งของผู้ศึกษาวรรณกรรมคำที่ไม่สามารถศึกษาอย่างกว้างขวาง เนื่องจากไม่สามารถอ่านตัวอักษรโบราณได้ ทำให้สถานภาพการศึกษาวรรณกรรมคำที่ผ่านมาควรวินิจฉัยอยู่แต่เอกสารที่บันทึกด้วยอักษรไทยกลาง คงมีเพียงวิทยานิพนธ์บางเรื่องที่ศึกษาจากเอกสารชั้นต้นที่บันทึกด้วยตัวอักษรล้านนา เช่น วิทยานิพนธ์เรื่องวรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องหงส์หินของเจ้าสุริยวงศ์ ของอุดม รุ่งเรืองศรี วิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำขอเรื่องเศรษฐีหัวเวียงของณัฐพงษ์ ปัญจบุรี เป็นต้น

วรรณกรรมคำอีกหลายเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ มีการเผยแพร่อยู่ในขอบเขตพื้นที่ที่จำกัด ไม่แพร่หลาย จึงไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง เพราะชื่อเสียงของผู้ประพันธ์ไม่เป็นที่รู้จัก หรือไม่มีพื้นที่สื่อเป็นของตนเอง ทำให้งานเหล่านั้นกระจัดกระจายกันและไม่มีการรวบรวมเกิดขึ้น ภายหลัง พ.ศ.2500 เป็นต้นมา เริ่มมีการจัดรายการวิทยุที่นำเอาวรรณกรรมคำของนักประพันธ์สมัครเล่นมานำเสนอบนพื้นที่สื่อ คือ รายการวิทยุ ดังปรากฏในช่วง พ.ศ.2502 เป็นต้นมา มีรายการวิทยุของนายอำนวย กล้าพัต ได้จัดรายการอ่านคำร่ำโดยให้ผู้ฟังทางบ้านได้แต่งและส่งมายังสถานีวิทยุเพื่อออกอากาศ รวมไปถึงในช่วงปี พ.ศ.2511-2512 มีรายการวิทยุของนางรำพรรณ อินทวงศ์ ได้จัดให้มีการประกวดคำร่ำ ทางสถานีวิทยุ ว.ป.ถ.2 เชียงใหม่ ต่อมายังมีรายการวิทยุของนางเรไร ไชยวงศ์ ก็ได้จัดรายการวิทยุในลักษณะนี้เช่นกัน วรรณกรรมคำที่ได้รับการเผยแพร่ในรายการวิทยุดังกล่าวเป็นการเผยแพร่ในรูปแบบเสียงอ่าน จึงทำให้มีเพียงนักจัดรายการวิทยุเท่านั้นที่สามารถอ่านวรรณกรรมคำจากต้นฉบับได้ ต่างจากการพิมพ์จำหน่ายดังเช่นโรงพิมพ์อเมริกันหรือร้านประเทืองวิทยา ที่ปรากฏลายลักษณ์อักษรรวมเป็นรูปเล่มให้แก่ผู้อ่าน อย่างไรก็ตามงานวิทยานิพนธ์ที่สำคัญที่ได้ทำการรวบรวมต้นฉบับวรรณกรรมคำเพื่อนำมาศึกษา ก็คือ การศึกษาวรรณกรรมคำอำเภอเวียงป่าสักของมะลิวัลย์ บุณยพัฒนา วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ว่ามีความสำคัญของการรวบรวมหลักฐานวรรณกรรมคำจำนวนมาก ที่เป็นผลงานของนักประพันธ์สมัครเล่นในท้องถิ่นภาคเหนือมารวมกันไว้ แต่ว่าการรวบรวมในลักษณะนี้ไม่ได้มีผู้ทำขึ้นมากนัก จึงทำให้วรรณกรรมคำอีกหลายเรื่องที่ไม่เคยเผยแพร่ในสื่อวิทยุไม่ได้รับการรวบรวมไปด้วย

เหตุผลต่อมาคือ วรรณกรรมคำไม่ได้ถูกบรรจุอยู่ในแบบเรียนตามหลักสูตรแกนกลาง เพราะการเรียนการสอนหนังสือในโรงเรียนทั่วประเทศเป็นการเรียนตามหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งนักเรียนต้องเรียนเหมือนกันทั่วประเทศ โดยขอบเขตเนื้อหาไม่ได้กล่าวถึงวรรณกรรมหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือรองท้องถิ่นแต่อย่างใด นักเรียนจึงรู้จักแต่ฉันทลักษณ์กลอนสุภาพ โคลงสี่สุภาพ กาพย์ยานี11 แต่ไม่รู้จักว่าฉันทลักษณ์คำเป็นอย่างไร ตลอดจนวรรณกรรมหรือวรรณคดีที่ถูกบรรจุในแบบเรียนก็ล้วนแต่เป็นเรื่องจากส่วนกลาง ทำให้นักเรียนไม่รู้จักเรื่องหงส์หิน ก่ำกาดำ เจ้าสุวัตร ฯลฯ แม้กระทั่งในปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงชื่อฉันทลักษณ์หรือรองท้องถิ่น นักเรียนส่วนมากก็ยังคงไม่รู้จักเช่นกัน อาจจะมีเพียงบางคนที่รู้จักเพราะความสนใจศึกษาเป็นการส่วนตัว หรือเคยได้ยินผู้อื่นกล่าวถึง สำหรับในระดับอุดมศึกษามีเพียงมหาวิทยาลัยบางแห่งที่เปิดสอนในรายวิชาวรรณกรรมท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ

เหตุผลสุดท้ายคือเมื่อคนรุ่นใหม่ไม่รู้จักวรรณกรรมคำ ก็ย่อมไม่มีใครอ่าน และไม่เกิดการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ขึ้น วรรณกรรมคำจึงอยู่ในสถานะของการถูกอนุรักษ์ ซึ่งล้วนแต่เป็นการอนุรักษ์ผลงานเก่าที่เกิดขึ้นเมื่อนานมาแล้ว เนื่องจากปัจจุบันคนรุ่นใหม่เรียนภาษาไทยกลางเป็นหลัก แต่วรรณกรรมคำใช้ภาษาท้องถิ่นภาคเหนือในการประพันธ์ จึงเกิดอุปสรรคในเรื่องของการเข้าใจคำศัพท์ หรือแม้แต่การที่จะประพันธ์วรรณกรรมคำขึ้นใหม่ คนรุ่นใหม่ก็ยังคงไม่มีความเข้าใจในเรื่องการใช้คำที่ประสมด้วยเสียงวรรณยุกต์แบบภาคเหนือซึ่งไม่ปรากฏเสียงดังกล่าวในภาคกลาง และเสียงดังกล่าวยังเป็นเสียงบังคับใน

ฉันทลักษณ์อีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้การทำความเข้าใจคำศัพท์ท้องถิ่นก็ลดลง คำศัพท์ท้องถิ่นบางคำถูกใช้น้อยลง เมื่อมีผู้ใช้น้อยลงก็อาจทำให้คำศัพท์นั้นสูญไป

รูปแบบการศึกษาวรรณกรรมคำที่ควรเกิดขึ้นในอนาคต

จากการปริทัศน์การศึกษาวรรณกรรมคำจำนวน 15 เรื่อง จึงทำให้เห็นว่ามีวิธีการในรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถศึกษาได้ หรือบางวิธีการที่ยังมีผู้ศึกษาน้อย ควรศึกษาในวิธีการดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น เพื่อจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่แก่การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น

1. การศึกษาวรรณกรรมคำจากเอกสารชั้นต้น วรรณกรรมคำจำนวนมากเกิดขึ้นในช่วงสมัยที่ท้องถิ่นภาคเหนือยังคงใช้อักษรล้านนาในการบันทึกเรื่องราวต่างๆ และภายหลังได้นำมาปรีวรรตเป็นอักษรไทยกลางเพื่อตอบสนองต่อผู้อ่านที่ไม่สามารถอ่านอักษรล้านนาได้ดังเช่นในอดีต สภาพการศึกษาวรรณกรรมคำจากเอกสารชั้นต้นยังนับได้ว่ามีจำนวนน้อย เพราะส่วนมากเลือกศึกษาจากเอกสารที่เป็นอักษรไทยกลาง เนื่องจากวรรณกรรมคำเป็นวรรณกรรมของท้องถิ่นภาคเหนือใช้ภาษาถิ่นเหนือเป็นหลักในการประพันธ์ การบันทึกวรรณกรรมคำด้วยตัวอักษรล้านนาดังเช่นในอดีตจึงมีความลงตัวและสมบูรณ์ในเรื่องของการออกเสียงวรรณยุกต์ถิ่นเหนือที่ครบถ้วน ต่างจากวรรณกรรมคำในยุคปัจจุบันที่ใช้อักษรไทยกลางบันทึก และยังคงมีปัญหาการใช้รูปวรรณยุกต์ ตัวอย่างคำว่า เล่น หากเขียนด้วยตัวอักษรล้านนาต้องเขียนว่า เหล้น จึงจะตรงกับการออกเสียงจริงของคนท้องถิ่น หรือคำว่า เมียง อักษรล้านนาจะเขียนเป็น เหมียง จึงจะตรงกับการออกเสียงจริง ดังนั้นเมื่อไม่ได้มีการศึกษาจากเอกสารชั้นต้นจึงอาจทำให้มุมมองความเข้าใจในเรื่องของเสียงท้องถิ่นหายไป อีกประการหนึ่งที่เป็นสิ่งสำคัญของการศึกษาจากเอกสารชั้นต้น คือความเข้าใจในเรื่องอักขรวิธี ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงหลักฐานทางลายลักษณ์ ส่งผลอันเป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจวิธีการประสมคำ รวมทั้งมองเห็นวิธีการจัดแบ่งคำ แบ่งวรรคตามฉันทลักษณ์ในอดีต ซึ่งหากศึกษาจากเอกสารชั้นรองที่ถูกปรีวรรตแล้วก็จะเป็นการจัดรูปแบบตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นของคนรุ่นหลัง การศึกษาจากเอกสารชั้นต้นจึงทำให้เห็นภาพกว้างกว่าการศึกษาจากเอกสารชั้นรอง

2. การศึกษาวิธีการประพันธ์วรรณกรรมคำ ดังพบว่าผู้ประพันธ์วรรณกรรมคำแต่ละคนมีกลวิธีที่แตกต่างกันไปเป็นเอกลักษณ์ของตน บางคนเน้นใช้คำภาษาบาลี บางคนเน้นใช้คำศัพท์สมัยใหม่ที่รับจากภาคกลางและประเทศตะวันตก บางคนเน้นใช้คำซ้อน บางคนเน้นใช้คำซ้ำ ดังตัวอย่างที่อุดม รุ่งเรืองศรีได้วิเคราะห์ไว้ในวิทยานิพนธ์ของตนว่า งานของเจ้าสุริยวงศ์มีคำสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยกลาง ทำให้เกิดความแปลกใหม่ในวรรณกรรม ส่วนงานของพระยาโลมาวิสัยเน้นการใช้ภาษาถิ่นเหนือโดยแท้ รวมทั้งมีการนำศัพท์บาลีมาปะปน อันเป็นการแสดงถึงภูมิรู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางการใช้ภาษาดังกล่าว ดังนั้นการศึกษากลวิธีการประพันธ์วรรณกรรมคำ จึงสามารถเป็นหลักฐานแสดงถึงเอกลักษณ์ของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากในสมัยอดีตผู้ประพันธ์มักจะไม่นิยมบันทึกชื่อของตนลงไปในวรรณกรรมเรื่องนั้น (ประเสริฐ ณ นคร, 2540: 27) จึงทำให้ต้องมีการศึกษาจากบริบทที่เกี่ยวข้องเพื่อสันนิษฐานผู้แต่ง ดังปรากฏในงานวิทยานิพนธ์การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำขอเรื่องเศรษฐีหัวเวียง ของณัฐพงษ์ ปัญจูรี ที่ใช้วิธีการวิเคราะห์จากลักษณะการใช้คำของกวี แล้วนำไปเปรียบเทียบกับวรรณกรรมคำที่มีชื่อผู้แต่งจนสามารถสันนิษฐานว่าใครคือผู้แต่งได้

3. การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำในแต่ละช่วงเวลา การศึกษาในลักษณะนี้ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดทำไว้ ทั้งนี้วรรณกรรมคำในอดีตกับปัจจุบันมีทั้งความเหมือนและความแตกต่าง โดยวรรณกรรมคำในอดีตส่วนมากมักจะเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา คือเรื่องชาดกต่างๆ ที่นำมาประพันธ์ด้วยฉันทลักษณ์คำที่เรียกว่า คำขอ นอกจากนั้นยังมีวรรณกรรมคำที่เป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่วรรณกรรมคำในสมัย

ปัจจุบัน หากนับตั้งแต่ช่วงหลัง พ.ศ.2500 เป็นต้นมา เรื่องราวส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวทางโลก วิถีชีวิตของคนในสังคม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆ สภาพเศรษฐกิจ ภัยธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนี้รูปแบบฉันทลักษณ์คำในอดีตกับปัจจุบันยังมีความแตกต่างกันบ้าง กล่าวคือ ฉันทลักษณ์ในอดีตยังไม่เป็นมาตรฐาน ดังพบในคำขวัญแสนแสบ แต่ภายหลังเมื่อมีปราชญ์ท้องถิ่นหรือนักวิชาการได้ศึกษาอย่างจริงจัง จึงทำให้เกิดการบัญญัติหลักเกณฑ์เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการเรียนรู้ต่อไป การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำในแต่ละช่วงเวลา อาจจะเป็นการศึกษาที่ต้องใช้ขอบเขตข้อมูลที่กว้าง แต่ผลของการศึกษาจะให้คำตอบว่าวรรณกรรมคำในอดีตและปัจจุบันมีอะไรที่เป็นลักษณะร่วมและอะไรเป็นลักษณะที่แตกต่าง รวมทั้งจะได้รับคำตอบว่ามีอะไรในวรรณกรรมคำที่ส่งอิทธิพลจากอดีตมาสู่ปัจจุบันและยังคงดำรงไว้ หรือมีอะไรในวรรณกรรมคำที่ได้สูญไปและไม่ปรากฏในวรรณกรรมคำปัจจุบันอีกแล้ว

4. ควรมีการศึกษาวรรณกรรมคำร่วมกับศาสตร์ทางดนตรี เนื่องจากวรรณกรรมคำเป็นร้อยกรองที่ใช้สำหรับอ่านและขับเป็นท่วงทำนองได้ด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในช่วงก่อน พ.ศ.2500 ที่คนในท้องถิ่นภาคเหนือมีความนิยมนำเอาคำขอไปขับเป็นท่วงทำนองสู่กันฟังที่เรียกว่า เล้าคำ จนมีนักปราชญ์ท้องถิ่นได้จัดแบ่งท่วงทำนองของการเล้าคำออกเป็น 3 ทำนอง คือ ทำนองวิงวอน ทำนองโก่งเฮียบบง และทำนองม้าย่ำไฟ จากสถานภาพการศึกษาวรรณกรรมคำตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีผู้ศึกษาเรื่องท่วงทำนองของการเล้าคำไว้หลายท่าน แต่รายละเอียดที่กล่าวไว้คือการอธิบายเพียงแค่ลักษณะของแต่ละทำนองเป็นอย่างไร เช่น ทำนองวิงวอน มีเสียงไปในทำนองสลดสังเวช ทำให้สะท้อนอารมณ์ ทำนองโก่งเฮียบบง มีลักษณะลีลาช้า มีเสียงสั้นยาวไปตามจังหวะดนตรี หรือทำนองม้าย่ำไฟ มีลักษณะเร่งจังหวะเหมือนม้าเหยียบไฟ เริ่มจากอ่านเร็วแล้วไปทอดยาวตรงปลาย การอธิบายในลักษณะนี้ยังคงส่งต่อมายังวิทยานิพนธ์รุ่นหลังอีกหลายเรื่อง แต่ไม่ได้ให้คำตอบที่ชัดเจนของท่วงทำนองที่แท้จริงว่า เสียงโน้ตดนตรีเป็นอย่างไร ใช้กลุ่มเสียงแบบไหน การศึกษาวิธีการนี้จึงต้องเกิดขึ้นโดยบูรณาการความรู้ร่วมกับศาสตร์ทางดนตรี โดยต้องมีการถอดทำนองดนตรีของการเล้าคำออกมาเป็นโน้ตเพลง เมื่อทำเช่นนี้ผลของการศึกษาจะกลายเป็นหลักฐานสำคัญยืนยันว่าท่วงทำนองของการเล้าคำเป็นอย่างไร แม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าไร หรือการเล้าคำจะสูญไปจากท้องถิ่นภาคเหนือแล้ว แต่หลักฐานที่เป็นโน้ตเพลงดังกล่าวจะยังคงอยู่และสร้างความเข้าใจให้กับคนรุ่นหลังได้ตลอดไป

บทสรุป

การศึกษาวรรณกรรมคำจากอดีตถึงปัจจุบันในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ เริ่มต้นขึ้นเมื่อ พ.ศ.2509 จากวิทยานิพนธ์เรื่องลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ ของประคอง นิมมานเหมินท์ ที่ศึกษาวรรณกรรมในท้องถิ่นภาคเหนือทุกรูปแบบ และวรรณกรรมคำก็เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ด้วย หลังจากนั้นจึงมีผู้ศึกษาวรรณกรรมคำต่อมาถึงปัจจุบันด้วยวิธีการศึกษาหลากหลายรูปแบบ จากการรวบรวมวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมคำจำนวน 15 เรื่อง โดยจัดแบ่งตามรูปแบบการศึกษาตามวิธีการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นของบาหยัน อิมสำราญ สามารถจัดแบ่งได้เป็น 4 วิธีการ ได้แก่

1. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวสร้างภาพรวม เป็นวิธีการศึกษาวรรณกรรมคำในช่วงยุคต้น เน้นศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ งานวิทยานิพนธ์ในลักษณะนี้ ได้แก่ ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ ของประคอง นิมมานเหมินท์ วรรณกรรมคำของภาคเหนือ ของเสนาหา บุญยรัช และวรรณกรรมคำอำเภอยางวิทยุภาคเหนือ ของมะลิวัลย์ บุรณพัฒนา
2. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นแนวเปรียบเทียบ เป็นวิธีการศึกษาที่ทำให้เกิดความเข้าใจในลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างของวรรณกรรมท้องถิ่น ทำให้มองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่น งานวิทยานิพนธ์ในลักษณะนี้ ได้แก่ วรรณกรรมเรื่องหงส์หินของเจ้าสุริยวงศ์ ของอุดม รุ่งเรืองศรี หงส์หิน: การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและล้านนา ของจิราวดี เงิน

แถบ การศึกษาเปรียบเทียบพระอภัยมณีฉบับล้านนากับพระอภัยมณีฉบับสุนทรภู่ ของสุภาวดี เพชรเกตุ การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องกำกาดำ ฉบับล้านนา อีสาน และไทเขิน ของสดศรี ดอนน้อย

3. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะเรื่อง เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นเจาะลึกวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง งานวิทยานิพนธ์ในลักษณะนี้ ได้แก่ คำขอเรื่องเจ้าสุวัตร นางบัวคำ ของฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์ การศึกษาเชิงวิเคราะห์คร่าวรำคำสอนเจ้าราช ของพระครูสถิตจิตตสังวร จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนา เรื่อง อ้ายร้อยขอ ของพระสมชาติ ฐิตปัญโญ การวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมคร่าวรำ 700 ปี เมืองเชียงใหม่ ของนิตยา มุลปินใจ ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอล้านนาเรื่องจันต๊ะมา ของพระสมพงษ์ วชิรเมธี การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำขอเรื่องเศรษฐีหัวเวียง ของณัฐพงษ์ ปัญญบุรี

4. การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นเฉพาะประเด็น เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นศึกษาวรรณกรรมประเภทใดประเภทหนึ่งของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยวิเคราะห์เจาะลึกลงไปในพื้นที่ใดประเด็นหนึ่งโดยเฉพาะ งานวิทยานิพนธ์ในลักษณะนี้ ได้แก่ การเชื่อมโยงความในวรรณกรรมคำขอภาคเหนือ ของจุฑามาศ มีชูวาศ ภาพลักษณ์เจ้าเมืองในวรรณกรรมคำขอ ของภัคพล คำน้อย

จากการศึกษาวรรณกรรมคำวในรูปแบบต่างๆ ที่ผ่านมา พบว่ามีข้อสังเกตบางประการกล่าวคือ การศึกษาวรรณกรรมคำวยังมีจำนวนน้อย เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านความหลากหลายของจำนวนเรื่อง ทั้งนี้เรื่องที่ใช้ในการศึกษาส่วนมากมาจากเรื่องที่ถูกตีพิมพ์จำหน่ายจากโรงพิมพ์ของนายเมืองใจ ชัยนิลพันธุ์ และร้านประเทืองวิทยา แต่ยังมีเรื่องอื่นๆ อีกมากมายที่อยู่ในรูปแบบของเอกสารโบราณ และไม่ได้มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง อีกทั้งคนส่วนใหญ่ไม่สามารถอ่านตัวอักษรล้านนาได้ จึงทำให้ขอบเขตของเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษามีจำนวนจำกัด อีกประการหนึ่งคือ วรรณกรรมคำวอีกหลายเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ มีการเผยแพร่อยู่ในขอบเขตพื้นที่ที่จำกัด ไม่แพร่หลาย จึงไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง เพราะชื่อเสียงของผู้ประพันธ์ไม่เป็นที่รู้จัก หรือไม่มีพื้นที่สื่อเป็นของตนเอง ทำให้งานเหล่านั้นกระจัดกระจาย ประการต่อมา วรรณกรรมคำวไม่ได้ถูกบรรจุอยู่ในแบบเรียนตามหลักสูตรแกนกลาง ทำให้นักเรียนในปัจจุบันไม่รู้จักวรรณกรรมคำวเพราะเนื้อหาที่เรียนไม่ได้กล่าวถึงวรรณกรรมหรือฉันทลักษณ์ร้อยกรองท้องถิ่น ผลที่ตามมาคือเมื่อคนรุ่นใหม่ไม่รู้จักวรรณกรรมคำว ก็ย่อมไม่มีใครอ่านและไม่เกิดการสร้างสรรค์งานใหม่ ทำให้ความเข้าใจคำศัพท์ท้องถิ่นลดลง เมื่อมีผู้เข้าใจน้อยลงก็อาจทำให้คำศัพท์ท้องถิ่นสูญไป

สำหรับรูปแบบการศึกษาวรรณกรรมคำวที่ควรเกิดขึ้นในอนาคต ควรมีการศึกษาจากเอกสารชั้นต้นให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องอักขรวิธีการบันทึก ลักษณะวิธีการบันทึก การจัดแบ่งวรรคร้อยกรองที่มาจากเอกสารชั้นต้น นอกจากนี้ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการใช้คำ เนื่องจากที่ผ่านมาประเด็นนี้ถูกจัดเป็นเพียงประเด็นย่อยประเด็นหนึ่งในการศึกษาการศึกษาลักษณะการใช้คำอย่างละเอียด จะทำให้เข้าใจเอกลักษณ์ของผู้ประพันธ์แต่ละคน ผลของวิธีการศึกษานี้จะสามารถใช้ในการสันนิษฐานเอกสารชั้นต้นได้ เนื่องจากวรรณกรรมจำนวนมากของล้านนาไม่มีการบันทึกชื่อผู้ประพันธ์ รวมไปถึงการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำวในแต่ละช่วงเวลาจะทำให้ทราบว่าวรรณกรรมคำวในอดีตและปัจจุบันมีอะไรที่เป็นลักษณะร่วมและแตกต่างกัน ตลอดจนมีส่วนใดที่ส่งอิทธิพลจากอดีตมาสู่ปัจจุบันและยังคงดำรงไว้หรือสูญไปแล้ว และสุดท้ายควรมีการศึกษาวรรณกรรมคำวร่วมกับศาสตร์ทางดนตรี เนื่องจากวรรณกรรมคำวเป็นร้อยกรองที่ใช้ในการขับขานด้วย จึงควรมีการศึกษาดูการรับรู้ร่วมกับศาสตร์ทางดนตรี โดยต้องมีการถอดทำนองเป็นโน้ตดนตรี เนื่องจากท่วงทำนองในการขับขานมีหลากหลาย และแต่ละท้องถิ่นก็มีความแตกต่างกันไป เพื่อให้เป็นหลักฐานยืนยันว่าท่วงทำนองมีลักษณะเป็นอย่างไร เมื่อเวลาผ่านไปหลักฐานนี้จะยังคงอยู่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จิราวดี เงินแถบ. (2537). *หนังสือ: การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและล้านนา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จุฑามาศ มีชูวา. (2549). *การเชื่อมโยงความในคำขอภาคเหนือ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์. (2517). *คำขอเรื่องเจ้าสุวัตร นางบัวคำ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี. (2557). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำขอเรื่องเศรษฐีหัวเวียง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาจารึกศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2555). *วรรณกรรมท้องถิ่นเปรียบเทียบ*. เชียงใหม่: แมกซ์พรีนติ้ง.
- นิตยา มูลปิ่นใจ. (2549). *การวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมคร่าวว่า 700 ปี เมืองเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาการสอนภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บาหยัน อิมสำราญ. (2538). *สถานภาพการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น*. ใน สุกัญญา ภัทราชัย (บรรณาธิการ). *วรรณคดีท้องถิ่น* พิษณุ (หน้า 192-194). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประคอง นิมนานเหมินท์. (2509). *ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประคอง นิมนานเหมินท์ และทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2521). *ล้านนาไทยคดี*. เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
- ประเสริฐ ณ นคร. (2540). *ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับวรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา*. ใน พรรณเพ็ญ เครือไทย (บรรณาธิการ). *วรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา* (หน้า 27). เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊คเซ็นเตอร์.
- พระครูสถิตจิตตสังวร. (2545). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์คร่าวว่าคำสอนเจ้าราช* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระสมชาติ ฐิติปัญโญ. (2546). *จริยธรรมพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาเรื่องอ้ายร้อยยอด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระสมพงษ์ วชิรเมธี. (2556). *ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอเรื่องจันทะชา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ภักพล คำน้อย. (2561). *ภาพลักษณ์เจ้าเมืองในวรรณกรรมคำขอ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มะลิวัลย์ บุรณพัฒนา. (2530). *การศึกษาวรรณกรรมคำฮ้างทางวิทยุภาคเหนือ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สดศรี ดอนน้อย. (2539). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่อง กำกาดำ ฉบับล้านนา อีสาน และไทเขิน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สุภาวดี เพชรเกตุ. (2557). *การศึกษาเปรียบเทียบพระอภัยมณีฉบับล้านนา กับพระอภัยมณีฉบับสุนทรภู่* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สิงฆะ วรรณสัย. (2523). *ปริทัศน์วรรณคดีล้านนาไทย*. เชียงใหม่: โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสนหา บุญยรักษ์. (2517). *วรรณกรรมคำของภาคเหนือ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2516). *วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องหงส์หินของเจ้าสุริยวงค์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

